

Veileder

versjon 1

Forebygging og oppfølging av alvorlig skolefravær

02.09.21

Nord-Aurdal kommune

INNHALDSFORTEGNELSE - DETALJERT

1	Forord og introduksjon	1
1.1	Forord	1
1.2	Introduksjon	1
2	Alvorlig skolefravær: Teori	3
2.1	Begrepsavklaring	3
2.2	Gyldig og ugyldig fravær	3
2.3	Årsaker til langvarig skolefravær	4
2.4	Langvarig skolefravær i et helhetlig perspektiv	5
2.5	Hvem utvikler langvarig skolefravær?	8
2.6	Tidlige tegn på langvarig skolefravær	9
2.7	Holdninger	10
3	Forebygging	12
3.1	Fravær rutiner- Hver dag teller!	12
3.2	Oppfølging av alvorlig fravær	13
3.3	Overgang barnehage - barneskole – ungdomsskole	14
3.4	Samarbeid skole – hjem	15
3.5	Elevens læringsmiljø	15
4	Når eleven har alvorlig skolefravær- hva gjør vi?	17
4.1	Kontakt	18
4.2	Kartlegging	19
4.3	Hjemmebesøk som tiltak ved alvorlig skolefravær- hvordan gjør vi det?	27
4.4	Oppfølging etter hjemmebesøk	31
4.5	Evaluerings og viderehenviing	31
4.6	Veien videre	32
4.7	Fraværføring vitnemål	32
5	Ansvarsområder og relevant lovverk	33
6	Samtykke-skjema og mal for logg	37
6.1	Samtykke-skjema	37
6.2	Mal for logg	37
7	Referanseliste	38
8	Forslag til litteratur	39

1 FORORD OG INTRODUKSJON

1.1 Forord

Veilederen for alvorlig skolefravær gir tydelige retningslinjer, rutiner og handlingsplaner for arbeidet med fravær. Veilederen skal gjøre de som arbeider på Nord-Aurdal barneskole (NABS) og Nord-Aurdal ungdomsskole (NAUS) rustet til å møte alvorlig skolefravær og trygge på hvordan skolefravær håndteres hos oss.

Framtidstro og pågangsmot smitter og er helt nødvendig. Vi, som er den profesjonelle part, må være toneangivende og bærende når det gjelder disse to.

Jo Magne Ingul viser til forskning som viser at konsekvensen av fravær er kumulativ (2016). For hver dag som går øker mengden risikofaktorer som gjør det vanskeligere å komme tilbake på skolen, med andre ord: Hver dag teller!

Dette understreker hvor viktig holdningen om at eleven skal på skolen fortest mulig og være der mest mulig, er. Det er i de aller fleste tilfeller til elevens beste, selv om eleven er plaget av angst og/eller depresjon. Eleven blir ikke mindre engstelig eller trist av å være hjemme. Hverdagen skal tas tilbake så raskt som mulig. Dersom årsaken til fraværet er mistrivsel, må selvfølgelig årsakene til mistrivsel på skolen ryddes av veien. Løsningen er uansett aldri å droppe ut av skolen. Å fullføre grunnskolen er svært viktig for den enkeltes psykiske helse, videre skolegang og framtidsutsikter. Fullført skolegang har også en svært viktig samfunnsøkonomisk betydning.

Da det kan være sammensatte årsaker til skolefravær, er det viktig med en holdning om at fravær er et felles problem som krever en felles løsning. Alle parter må ta ansvar og bidra til at eleven kommer seg tilbake på skolen.

Voksnes vilje og evne til å samarbeide rundt barn og unge er avgjørende for hvor mye skolefravær vi skal ha. Koordinering er avgjørende. All hjelp, alle krav og all støtte må skje med en samtidighet. Slik kan man lykkes med å løse utfordringen *alvorlig skolefravær*, sammen.

Veilederen er i stor grad bygd på tilsvarende veileder i Nittedal kommune og er bearbeida og tilpassa for Nord-Aurdal.

1.2 Introduksjon

Skolene opplever en økning i antall elever med alvorlig skolefravær og fraværet synes å starte lenger ned i alder. PPT opplever også en økning i antall henvisninger med alvorlig skolefravær som henvisningsgrunn. Dette har synliggjort et behov for felles, praktiske og konkrete retningslinjer for forebygging og tiltak for elever med alvorlig skolefravær.

Veilederen gir retningslinjer for hvordan den enkelte lærer, og skolen som system, må agere og arbeide for å få elevene tilbake på skolen. Veilederen er først og fremst et redskap for skolene i kommunen.

Veilederen er bygget på sentral teori og forskning på langvarig skolefravær, samt aktuelle lover og forskrifter. I tillegg er erfaringer PPT og kommunen har med denne problematikken lagt til grunn. Denne erfaringen kommer fra samarbeid med elever, foresatte, skolene, skolehelsetjenesten, spesialisthelsetjenesten, barneverntjenesten og fastleger.

Veilederen tas i bruk i løpet av høsten 2021. Veilederen har vært til høring hos kommunens skoleledelse, rådgiver/sosiallærer NAUS, skolemiljøteam NABS, PPT, skolehelsetjenesten v/helsesykepleier NAUS, leder Familiens hus, barnevern og leder for psykisk helse og rus, samt hovedtillitsvalgt på skolene.

Fullført skolegang gir elevene de beste forutsetninger med tanke på deres psykiske helse, hverdagsliv, sosiale fungering og framtidsutsikter. Alvorlig skolefravær berører både den enkelte elev, familien, skolen, hjelpeapparatet og kommunen.

Høyt skolefravær gir flere negative følger som f.eks. isolasjon, lav selvfølelse, faglige hull og familiære problemer. Med et høyt skolefravær er veien til frafall i videregående skole kort. Faller man ut av skolen er det vanskelig å komme inn på arbeidsmarkedet. Med så alvorlige konsekvenser er det i alles interesse å forebygge og forhindre skolefravær, og samarbeid mellom de berørte instansene er avgjørende. Når et barn ikke kommer seg til, eller ikke klarer å være på skolen, er dette et **felles problem som krever at alle bidrar til en løsning**. Veilederen gir klare retningslinjer og råd til hvordan et slikt samarbeid kan og bør foregå. Veilederen består av fire deler:

Kapittel 2: ALVORLIG SKOLEFRAVÆR: TEORI

Denne delen gir en introduksjon til alvorlig skolefravær. Her vil teoretiske perspektiv presenteres sammen med begrepsavklaringer, årsaker til skolefravær, problemforståelse og risikogrupper.

Kapittel 3: FOREBYGGING

Denne delen handler om hvordan alvorlig skolefravær kan forebygges. Her beskrives hvordan skolens rutiner for fraværshåndtering og oppfølging av fravær kan være en årsak til at fravær ikke utvikler seg i negativ retning. I tillegg beskriver denne delen betydningen av samarbeidet mellom skole og hjem.

Kapittel 4: NÅR ELEVEN HAR ALVORLIG SKOLEFRAVÆR - HVA GJØR VI?

Denne delen beskriver hvordan skolen skal handle når fraværet er bekymringsfullt. Her presenteres en trappetrinnsmodell som illustrerer hvilke tiltak som skal gjennomføres når en elev har alvorlig skolefravær. Dette er en praktisk del som inneholder konkrete tiltak og prosedyrer som lærer kan bruke når eleven har alvorlig skolefravær.

Kapittel 5: ANSVARSOMRÅDER OG RELEVANTE LOVVERK

Denne delen er en juridisk del som tar for seg de lover og regler som er aktuelle i forbindelse med skolefravær. Her er det en samlet oversikt over lover som sier noe om ansvar og lovpålagte oppgaver for de ulike partene. Dette er ment som en hjelp for skolene, slik at de vet hvilke lover de skal forholde seg til. **Vi vil imidlertid understreke at det først og fremst er et godt samarbeid som er den største suksessfaktoren når et alvorlig høyt skolefravær skal endres.**

2 ALVORLIG SKOLEFRAVÆR: TEORI

Denne delen gir bakgrunnsinformasjon om langvarig skolefravær. Etter en begrepsavklaring beskrives forskjellene mellom ugyldig og gyldig fravær. Deretter presenteres sentrale teoretiske perspektiv sammen med årsaker til langvarig skolefravær, samt beskrivelser av risiko- og beskyttelsesfaktorer.

2.1 Begrepsavklaring

I norsk litteratur og forskning er begrepene skulk, skolenekting, skolefobi, skolevegring og skolevegringsatferd de mest vanlige betegnelse for elever som har høyt fravær fra skolen. Den mest markante forskjellen på disse betegnelse finner vi mellom de som skulker skolen og de som ikke klarer å gå på skolen på grunn av vegring og angst. Disse betegnelse har imidlertid til felles at ansvaret for fraværet lett plasseres hos eleven selv. Årsaken til at en elev er fraværende fra skolen er sjelden kun skulk eller vegring, og vi ønsker å legge vekt på at ansvaret også ligger utenfor eleven selv. Derfor vil samlebetegnelsen **alvorlig skolefravær** bli brukt. Alvorlig skolefravær er skolefravær som krever tiltak.

I Nord-Aurdal kommune anses skolefravær som alvorlig når eleven har:

- Ugyldig fravær: 1 enkelttime eller mer
- Høyt gyldig fravær: 10 dager i semesteret
- 3 ganger forsentkomming på 1 måned
- Møter opp på skolen, men forlater den igjen

Er dette alvorlig? Det er to hovedgrunner til at begrepet - og grensene for *alvorlig skolefravær* er viktig:

1. Når et barn har ugyldig fravær, det vil si når foresatte og skolen (de som har ansvar for eleven) ikke vet hvor eleven er, er det alvorlig.
2. Den andre grunnen er at erfaringsmessig så er det avgjørende for om tiltak settes i gang tidlig nok, at det er satt klare, konkrete grenser for hva som krever tiltak (tiltak betyr først og fremst kontakt fra skolens side) - og av den grunn anses som alvorlig skolefravær.

Dersom alvorlig skolefravær ikke blir tatt tak i tidlig, vil eleven raskt kunne utvikle et mye høyere fravær som vedvarer over tid. Dette kan betegnes som **langvarig skolefravær**. Det er ikke definert en tydelig grense for når alvorlig skolefravær utvikles til langvarig skolefravær, men som regel vil dette kjennetegnes ved at skolefraværet er vedvarende over tid.

2.2 Gyldig og ugyldig fravær

Skolefravær kan skyldes flere ulike forhold; sykdom, skulk, foresatte som holder eleven borte fra skolen, ferier med eller uten søknad om permisjon, osv. En naturlig inndeling av skolefraværet vil således være **fravær med eller uten gyldig grunn**. Det er som regel kontaktlærer som bestemmer om eleven er berettiget til gyldig fravær. I hovedtrekk er gyldig fravær sykdom, innvilget permisjon eller

fravær grunnet forhold du ikke rår over. Ugyldig fravær er noe vanskeligere å definere. Den allmenne bruken av begrepet skulk, altså at eleven har fravær fra skolen uten foresattes viten og samtykke, faller under kategorien ugyldig fravær. Videre kan man si at ethvert fravær regnes som ugyldig inntil skolen har fått beskjed av foresatte om årsaken til fraværet og skolen har definert årsaken til fraværet som gyldig. Dersom ugyldig fravær avdekkes tidlig, kan man hindre at fraværet øker og situasjonen blir fastlåst.

Det er vanlig at elever fra tid til annen er syke og derfor må være hjemme fra skolen. Det er imidlertid fravær utover det som tenkes å være normalt, skolen og foresatte må være oppmerksomme på. Tilfeller hvor fraværet er usedvanlig høyt (f.eks. grunnet sykdom), kan ikke automatisk betegnes som gyldig/godtatt selv om elevens fravær er meldt av foresatte. Det er viktig å undersøke årsaken til høyt gyldig fravær for å avdekke hvorvidt det er rimelige årsaker til fraværet, f.eks. ved å undersøke om det foreligger legeattest. I slike tilfeller kan det være aktuelt med helt- eller delvis fritak for opplæringsplikten, jf. oppl. § 2-1, fjerde ledd. For å kunne fritta en elev fra opplæringsplikten kreves sakkyndig vurdering fra PPT. Se nærmere i pkt. 4.2.8 om *høyt gyldig fravær*.

2.3 Årsaker til langvarig skolefravær

Det kan være flere årsaker til at enkelte elever utvikler langvarig skolefravær og problematikken er som regel sammensatt (Ingul, 2005). Vi vet at årsakene til langvarig skolefravær er både *individuelle og relasjonelle*, og ofte kan de ikke skilles tydelig fra hverandre. Når en elev ikke ønsker eller greier å være på skolen, er dette et symptom på at noe er vanskelig.

Angst eller vegring kan være en individuell årsak til langvarig skolefravær. Begrepet *skolevegring* brukes ofte for å beskrive langvarig skolefravær som er et resultat av barnets eller ungdommens angst for skolen eller noe forbundet med skolen. Både frykt, redsel og angst er normale reaksjoner hos barn og unge, men i noen tilfeller utvikler redselen seg slik at dette skaper problemer for barnets eller ungdommens hverdag. Det kan også være angst for andre situasjoner eller hendelser som gjør at barn og unge uteblir fra skolen. For eksempel kan yngre barn som opplever separasjonsangst fra foresatte utvikle langvarig skolefravær som en konsekvens av dette. På samme måte vil barn og unge med sosial angst eller generalisert angst også kunne utvikle langvarig skolefravær.

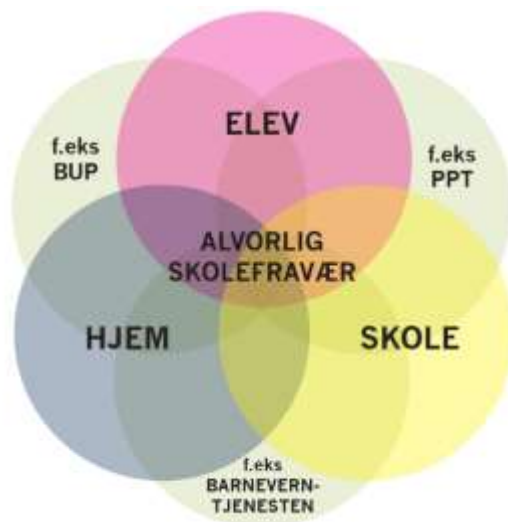
Andre individuelle årsaker til at barn og unge kan oppleve det som vanskelig å være tilstede på skolen er depresjon eller spiseforstyrrelser. Fagvansker kan være både en medvirkende årsak til, og et resultat av, langvarig skolefravær. Mer relasjonelle årsaker til at elever utvikler langvarig skolefravær kan f.eks. være alvorlige atferdsproblemer, mobbing, samspillsvansker innad i familien og vanskelige familieforhold.

Noen ganger vil vi også oppleve at det er vanskelig å identifisere konkrete årsaker. Ofte har problemene utviklet seg over tid, og det som var utløsende i utgangspunktet, er kanskje ikke så aktuelt lenger. Det kan da være nyttig å se på hva som opprettholder og påvirker skolefravær, uavhengig av årsak.

Her følger eksempler på vansker på mange nivåer:

- **Individ:** Nevrobiologisk sårbarhet, traumer, psykiske eller fysiske lidelser, rusproblematikk, lærevansker, m.m.
- **Familie:** Konflikter i familien, manglende struktur, sykdom, dysfunksjonell kommunikasjon, endringer i familiesituasjon, vold eller rusmisbruk, m.m.
- **Sosialt:** Problemer ift. venner/mangel på venner, mangel på tilhørighet, mobbing, m.m.
- **Skole:** Hyppig lærerbytte, høyt lærerfravær, manglende struktur og forutsigbarhet, dårlig klassemiljø, ikke tilpasset opplæring, m.m.
- **I lokalmiljøet:** Subkulturelle trender og holdninger til skole, nærmiljø med lite rom for annerledeshet, m.m.
- **Samfunnsmessige og kulturelle forhold:** Sterkt fokus på prestasjon, «generasjon prestasjon» mm.

Tradisjonelt har det vært sterkt fokus på de individuelle faktorene. For å forstå årsakene til

skolefraværet, og gi god hjelp, må vi imidlertid ha med hele bildet, og utvide perspektivet (se figur 1). Ofte inngår de ulike årsakene til langvarig skolefravær i et komplekst samspill hvor de også påvirker hverandre. Individuelle og relasjonelle årsaker til langvarig skolefravær kan slik sett ikke skilles fra hverandre, men må ses på som en helhet. Dette helhetlige perspektivet beskrives videre i del 2.4 og 2.5.

Figur 1:

Et helhetlig perspektiv på langvarig skolefravær. Problemets kjerne, alvorlig skolefravær, er plassert i midten av blomsten, årsakene er ofte sammensatt av alle kronbladene. I kronbladene rundt kjernen ligger også løsningen, nemlig et samarbeid mellom eleven, foresatte og skole med støtte fra hjelpeapparatet rundt.

2.4 Langvarig skolefravær i et helhetlig perspektiv

Denne veilederen ser på langvarig skolefravær i et helhetlig perspektiv. Det vil si at langvarig skolefravær aldri kan isoleres til et enkeltstående problem for den enkelte elev, men må ses i sammenheng med elevens relasjoner og omverden (se figur 1).

Som beskrevet i del 2.3 viser figuren over at alvorlig skolefravær er et resultat av at den enkelte elev kan ha individuelle vansker, samtidig som omstendigheter både hjemme, i nettverket, på skolen, osv.

vil kunne være med på å utløse og opprettholde problematikken (se del 2.4.1 under). Det er viktig å anerkjenne elevens individuelle vansker, og samtidig være oppmerksom på at partene rundt eleven både kan beskytte mot eller vedlikeholde problemet.

For å lykkes med å hjelpe eleven tilbake til skolehverdagen er det avgjørende at **tiltak blir satt i gang** for alle tre kronblader i figuren: for eleven, for hjemmet og for skolen. Det kan være nødvendig å få hjelp fra andre instanser for å få til dette. For eksempel vil barneverntjenesten ofte være til stor hjelp i hjemmet, BUP vil være viktig i noen tilfeller for å sikre ivaretagelse av eleven, og PPT kan være en viktig støttespiller for skolen. Det er viktig at alle parter – elev, foresatte, skole og hjelpeapparatet, bidrar til en løsning ved å ta sin del av ansvaret.

Alvorlig skolefravær er som regel et *symptom* på ett eller flere underliggende problemer eller vansker tilstede hos eleven og/eller i deres nettverk. Samtidig som det settes inn tiltak knyttet til den underliggende problematikken (f.eks. individualbehandling eller veiledning), er det avgjørende å ta tak i skolefraværet tidlig. Å hjelpe eleven tilbake på skolen vil virke behandlende i seg selv, og vil også kunne bidra til å avdekke underliggende problematikk.

2.4.1 Skolefraværets funksjon

Et helhetlig perspektiv tilsier at det kan være medvirkende årsaker til problematikken også i elevens utvidede nettverk. For lettere å kunne forstå årsakene til alvorlig skolefravær, er det viktig å se på hva slags funksjon fraværet kan ha for den enkelte elev. *Med andre ord: Hva det er som bidrar til å opprettholde problemet / motiverer eleven til å fortsette å være fraværende fra skolen over tid?* Kearney og Silverman (1996) har delt opp funksjonen til langvarig skolefravær i fire undergrupper (se tabell 1 under) basert på barn og unges motivasjon for å unngå negative opplevelser og oppnå positive opplevelser.

Tabell 1: Funksjonen til langvarig skolefravær- fire undergrupper (Oversikt basert på Kearney (2001))

FIRE UNDERGRUPPER	
Unngå negative opplevelser	1. Unngår stimuli som vekker negativ affekt eller emosjonelt ubehag. Her vil opplevelsen av ikke å ville gå på skolen ofte være knyttet til generelt ubehag i skolesituasjonen. Dersom eleven unngår skolen (og dermed også unngår den negative opplevelsen) opprettholdes og forsterkes atferden. I noen tilfeller kan ubehaget være knyttet til bestemte situasjoner som eleven vil forsøke å unngå, f.eks. skolegården, en bestemt voksen, gymsalen, o.l.
	2. Unngår ubehagelige sosiale situasjoner eller evalueringssituasjoner. Her vil eleven vegre seg for å gå på skolen for å unngå situasjoner der han/hun må eksponere seg sosialt, eller bli evaluert. Dette omtales ofte som prestasjonsangst. Dette kan gjelde f.eks. å snakke høyt i klassen, snakke med andre medelever, ha prøver, o.l.
	3. Oppnår oppmerksomhet fra foresatte eller viktige andre. I dette tilfellet blir eleven hjemme fra skolen for å oppnå oppmerksomhet fra foresatte. Den positive konsekvensen eleven opplever når han/hun blir hjemme vil opprettholde og forsterke elevens vegring for å gå på skolen.
	4. Oppnår goder utenfor skolen.

Oppnå positive opplevelser	Her blir eleven hjemme for å oppnå noe positivt. Det kan dreie seg om belønninger, som f.eks. å se på TV, spille dataspill, være med venner, shopping, rus o.l. Den positive konsekvensen av å bli hjemme vil også her opprettholde og forsterke elevens vegring for å gå på skolen.
-----------------------------------	--

De fire undergruppene i tabell 1 er basert på læringsteori. Læringsteori beskriver blant annet hvordan atferd opprettholdes og forsterkes ut ifra de konsekvensene atferden får. Atferd som får positive konsekvenser, som for eksempel å unngå en negativ opplevelse eller oppnå en positiv opplevelse, vil ofte bli forsterket; det du gir oppmerksomhet får du mer av. Tabell 1 viser at det kan være flere typer atferd som fører til at fraværet ikke minsker. Det er viktig også å påpeke at det til enhver tid kan være flere av undergruppene beskrevet i tabellen som bidrar til å opprettholde elevens fravær. Dette er med på å illustrere den helhetlige forståelsen av langvarig skolefravær.

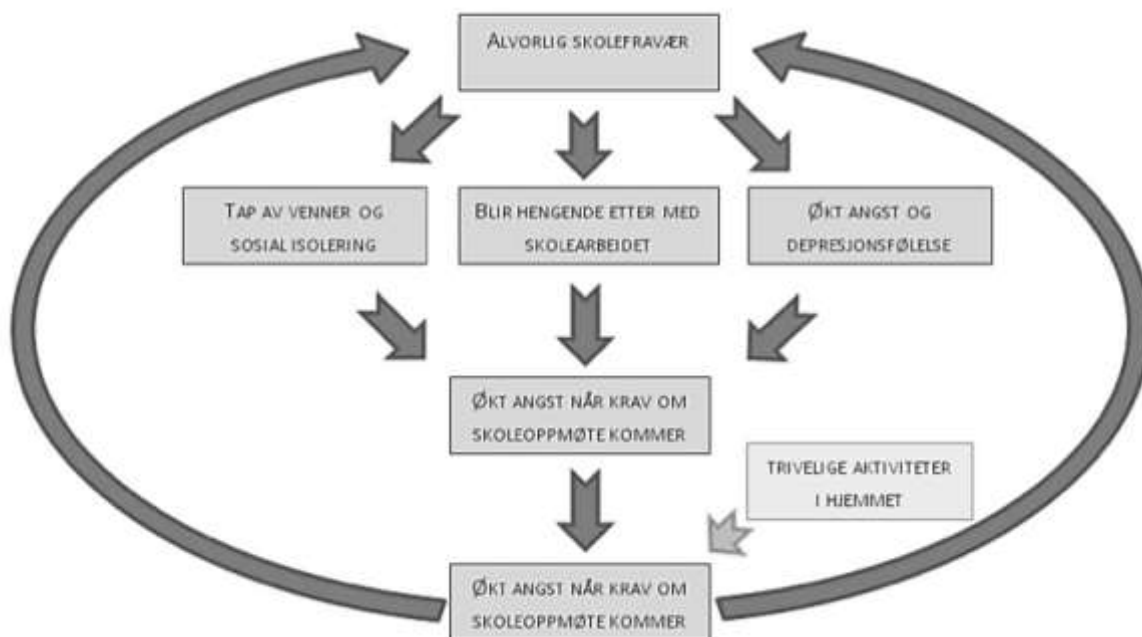
2.4.2 Den onde sirkelen

Kearney og Silvermans (1996) beskrivelse av skolefraværets funksjon (tabell 1 over) viser at det ofte er opprettholdende og forsterkende faktorer som bidrar til et langvarig skolefravær. I tillegg er fraværet en viktig opprettholdende faktor i seg selv.

Det å være borte fra skolen over tid gjør at eleven blir sosialt isolert og mister tilhørighet til jevnaldrende. Eleven blir ofte hengende etter med skolearbeidet og får ikke avkreftet eventuelle negative tanker om det å være på skolen. Dette gjør at det blir vanskeligere og vanskeligere å komme tilbake på skolen. Figur 2 viser samspillet mellom utløsende og opprettholdende faktorer og hvordan dette skaper en ond sirkel. Illustrasjonen av den onde sirkelen tydeliggjør viktigheten av å få eleven tilbake på skolen. For hver dag som går øker mengden risikofaktorer som gjør det vanskeligere å komme tilbake på skolen (Ingul, 2016), med andre ord: **Hver dag teller!**

Figur 2: Den onde sirkelen ved langvarig fravær

(Modell hentet fra Oslo kommune: Skolevegring- en praktisk og faglig veileder, 2009)

2.5 Hvem utvikler langvarig skolefravær?

På bakgrunn av en helhetlig problemforståelse blir det tydelig at ulike risiko- og beskyttelsesfaktorer medvirker til utvikling av langvarig skolefravær.

Barns psykologiske utvikling skjer i stor grad gjennom gjensidig påvirkning og samspill mellom barnet og omgivelsene. Det er faktorer ved både barnet og omgivelsene som kan bidra til eller beskytte mot utvikling av langvarig skolefravær (se tabell 2 under). Varierende og sammensatte årsaker til at elever utvikler alvorlig skolefravær gjør det vanskelig å finne enkeltstående risikofaktorer. Alvorlig skolefravær oppstår uavhengig av økonomisk bakgrunn, kjønn og etnisitet. Barn og ungdom med langvarig skolefravær er også jevnt fordelt over hele det evnemessige spekteret. Lærevansker utløser ikke nødvendigvis alvorlig skolefravær, men barn som er mye borte fra skolen får oftest store faglige hull og vansker med å følge den faglige progresjonen.

Alvorlig skolefravær kan utvikle seg gradvis eller oppstå plutselig. Anders Lysne (1996) undersøkte skolefobi i Norge og fant at fenomenet hadde størst hyppighet blant 11- til 13-åringer. Langvarig skolefravær kan imidlertid oppstå i hele skoleforløpet, men har **økt risiko** ved skolestart og i overgangen til ungdomsskolen, ved flytting og skolebytte, eller etter lengre ferier og sykefravær.

Tabell 2: Risiko- og beskyttelsesfaktorer (se også kap. 2.3)

ELEV	
Risikofaktorer	Beskyttende faktorer
Eleven har en psykisk sårbarhet	Eleven har et positivt selvbilde
Eleven har en innagerende adferd	Eleven har gode sosiale relasjoner på skolen – minst én god venn
Eleven har prestasjonsangst	Eleven mestrer det skolefaglige
Eleven har bekymringer for andre ting enn skole	

Eleven har lærevansker Eleven har lav sosial kompetanse	Eleven har fritidsinteresser/ aktiviteter
FAMILIE	
Risikofaktorer	Beskyttende faktorer
Psykiske lidelser hos foresatte Samspillsvansker i familien Endrede familiesituasjoner Manglende grensesetting Foresatte med egne neg. erfar. knyttet til skolen	God psykisk helse hos foresatte Godt samarbeid mellom foresatte og skole Familiens støtte i sosiale nettverk Tydelig grensesetting
SKOLE	
Risikofaktorer	Beskyttende faktorer
Mangelfulle rutiner for registrering og håndtering av fravær Uhensiktsmessig håndt. av og holdn. til fravær Dårlig klasse- og læringsmiljø Mobbing Lite kontinuitet i opplæringen – høyt lærerfravær Lav kompetanse om barns psykiske vansker	Gode fravær rutiner og god klasseledelse Velfungerende, tilpasset opplæring God relasjon mellom lærer og elev Godt samarbeid mellom foresatte og skole God informasjonsflyt ved overganger Gode rutiner og hand.planer for å gripe inn ved høyt fravær Tidlig involvering av andre instanser

2.6 Tidlige tegn på langvarig skolefravær

For å kunne være oppmerksom på elever som står i fare for å utvikle langvarig skolefravær, er det viktig å vite hva som kan være **tidlige tegn**. Det å kjenne til risikofaktorer (se tabell 2 over) og årsaksforklaringer (se kap. 2.2 og 2.3) gir et godt grunnlag for å kunne kjenne igjen de elevene som er særlig utsatt. I tillegg vil det være til hjelp å gjøre seg kjent med mulige tegn på begynnende langvarig skolefravær, oppsummert i tabell 3 under.

Kjennskap til mulige tidlige tegn, så vel som årsaker og risikofaktorer, gir et godt grunnlag for å møte og forstå langvarig skolefravær. I tillegg til å følge rutinene for oppfølging av alvorlig skolefravær, er det viktig for å kunne sette i gang tiltak tidlig. I arbeid med denne sammensatte problemstillingen, er det i tillegg avgjørende hvilke holdninger den enkelte voksenpersonen som forholder seg til elevene har (se kap. 2.7 under).

Tabell 3: Tidlige tegn på langvarig skolefravær

Alvorlig skolefravær:
Ugyldig fravær: 1 enkelttime eller mer Høyt gyldig fravær: 10 dager i semesteret 3 ganger forsentkomming på 1 måned Møter opp på skolen, men forlater den igjen
Tegn hos eleven:
Er ekstremt innadventd eller sjenert Er svært utrygg ved skolestart/etter skolebytte, og ordinære tiltak for å trygge eleven hjelper ikke

Snakker aldri høyt i klassen Snakker ikke med voksne/medelever eller kun med utvalgte voksne/medelever Er ofte alene i friminuttet Er avhengig av at en bestemt voksen/medelev er tilstede i friminuttet Har ofte fysiske plager, for eksempel vondt i magen eller hodet Gir nonverbalt eller verbalt uttrykk for nedstemthet eller redsel generelt eller tilknyttet spesifikke situasjoner på skolen Trekker seg tilbake fra sosiale situasjoner og/eller skolerelaterte aktiviteter Viser utagerende atferd, for eksempel sinne i situasjoner hvor det stilles krav i skolehverdagen Viser motstand mot å delta eller forsøker å unngå enkelte fag, situasjoner eller aktiviteter på skolen Kontakter foresatte i skoletiden eller ønsker å gå hjem i løpet av skoledagen
--

Bekymring fra foresatte:

Tar kontakt med skolen fordi eleven gir uttrykk for ikke å ville gå på skolen Blir værende lenge i leveringssituasjonen eller vil være med inn i klasserommet utover det som er ordinære rutiner Kontakter eleven i skoletiden gjentatte ganger for å sjekke at eleven har det bra
--

2.7 Holdninger

En felles problemforståelse er et nødvendig grunnlag for å lykkes i å forebygge og snu langvarig skolefravær. Det er også av stor betydning at både eleven, skolen, familien og hjelpeapparatet er bevisst sine holdninger til problematikken. Vi vet at felles holdninger er avgjørende for å lykkes. Det er et vanskelig arbeid å etablere nye holdninger, men ved å være bevisst egne holdninger og tanker, vil man kunne spre gode holdninger videre til kollegaer, foresatte og elever. Nedenfor beskrives noen holdninger som må etableres for å lykkes med å få eleven tilbake på skolen.

2.7.1 Eleven skal på skolen

Et helhetlig perspektiv fremhever at årsaken til et alvorlig skolefravær er sammensatt (se figur 1). I arbeidet med problematikken er det avgjørende at de involverte parter deler en felles forståelse av at det viktigste for eleven er å komme på skolen. Begrepet «ta hverdagen tilbake» er beskrivende for dette.

For både elev, foresatte, kontaktlærer, skoleledelse og andre involverte er en situasjon med alvorlig skolefravær en belastning som kan virke uoverkommelig. Det kan være utfordrende å holde på holdningen om at det beste for barnet er å raskest mulig komme seg tilbake på skolen. Samtidig vet vi at dette er den viktigste faktoren for å lykkes med å hjelpe eleven å «ta hverdagen tilbake». Det er viktig å presisere at dette gjelder uavhengig av om det foreligger sterke individuelle faktorer, som f.eks. angst eller depresjon, som del av problematikken.

2.7.2 Felles problem- felles løsning

En felles forståelse av at problemet eies av både eleven, skolen, familien og hjelpeapparatet er avgjørende (se kap. 2.3). Alle parter må ta ansvar og bidra til at eleven kommer seg tilbake på skolen. Med mange involverte parter og en sammensatt problematikk kan *ansvarsdiffusjon* oppstå.

Ansvarsdiffusjon beskriver hvordan hver part går ut fra at andre tar ansvaret, og dermed tar ingen ansvar. Det at ingen tar ansvar kan føre til at problematikken fastlåses ytterligere. Ved at alle involverte parter inntar en holdning om at alvorlig skolefravær er et felles problem som alle tar ansvar for å løse, kan vi forhindre ansvarsdiffusjon.

2.7.3 Vegring smitter

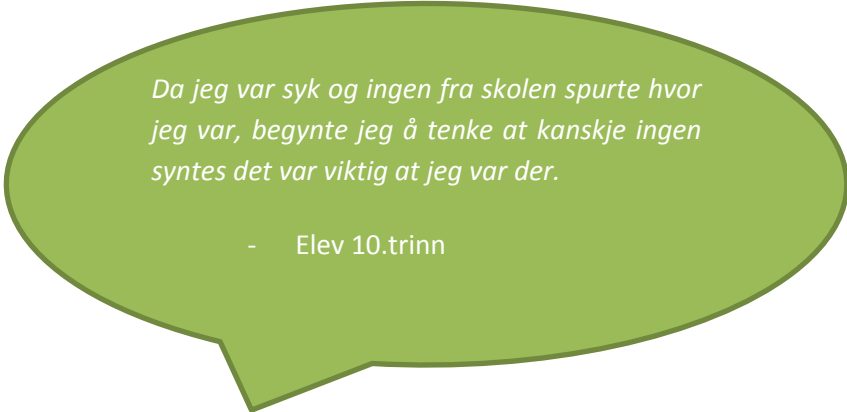
Vegring smitter og det er naturlig at de involverte kjenner på følelsen av maktesløshet og unngåelse. Dette er det viktig å være klar over i samarbeidet. Ved å sette ord på dette, blir det lettere å samarbeide om å få eleven på skolen.

2.7.4 Tillit

Tillit mellom de involverte partene er et viktig signal til eleven om at alle ønsker å hjelpe. Dette skjer i et samarbeid mellom eleven, skolen, foresatte og hjelpeapparatet. Som foresatte til et barn med langvarig skolefravær kan det i enkelte situasjoner være vanskelig å ha tillit til skolen når eleven viser så stor motvilje mot å dra dit. Da er det viktig å ha åpen dialog med skolen om dette, slik at det ikke blir til hinder for elevens tilbakeføring til skolen. Skolen må vise seg tilliten verdig ved å gjennomføre de avtaler om oppfølging som inngås. Dette gjelder for øvrig samtlige involverte. For eksempel må foresatte, elev og andre hjelpeinstanser gjennomføre avtaler som gjøres for å skape gjensidig tillit.

2.7.5 Eleven skal høres

Når en elev har et alvorlig skolefravær er det avgjørende at alle de berørte parter bidrar til å finne løsninger. Barn har ofte gode forslag og innspill til hvordan fastlåste situasjoner kan løses. Barn har rett til å bli hørt når deres skolesituasjon skal diskuteres og det er viktig at man forsikrer seg om at elevens stemme er hørt. Når det er sagt, vil denne typen problemstillinger kreve voksenmedvirkning og myndighet. Det kan være vanskelig for eleven å se konsekvensene av valg som tas, og dermed kan ansvaret for gode beslutninger ikke overlates til eleven alene.

Da jeg var syk og ingen fra skolen spurte hvor jeg var, begynte jeg å tenke at kanskje ingen syntes det var viktig at jeg var der.

- Elev 10.trinn

3 FOREBYGGING

Langvarig skolefravær kan forebygges, og denne delen tar for seg nettopp dette. Dersom du har lest kapittel 2 er du allerede i gang med å bidra til tidlig innsats og forebygging, ved å øke din kompetanse og forståelse for alvorlig skolefravær. Forebygging handler forøvrig om skolens rutiner knyttet til fraværshåndtering, rutiner for oppfølging av fravær, skole-hjem-samarbeid, samt elevenes læringsmiljø. Både skolen som system og hver enkelt lærer kan bidra til å forbygge at elever utvikler langvarig skolefravær.

3.1 Fravær rutiner- Hver dag teller!

Gode fravær rutiner kan forhindre at fravær utvikler seg til langvarig skolefravær. Det er fordi det blir vanskeligere og vanskeligere å komme tilbake på skolen desto lenger eleven er borte (jf. den onde sirkelen, figur 2). Det er nødvendig med gode fravær rutiner for den enkelte lærer og for skolen som system. **Følgende punkter er gjeldende for begge de kommunale skolene i Nord-Aurdal:**

- Det er skolens ansvar å sørge for at skolen til enhver tid har en oppdatert fraværsprotokoll/fraværsoversikt hvor elevenes tilstedeværelse kommer tydelig frem.
- Skolen følger veilederens rutiner for hvordan fravær følges opp.
- Alle lærere gis årlig opplæring i føring og oppfølging av fravær.
- Skolens rutiner er kjent og lett tilgjengelige for skolens lærere, elever og foresatte. Skolens handlingsplan for fravær (3.1.1) og retningslinjer for oppfølging av alvorlig fravær (3.2.1) legges ut på skolens hjemmeside.

3.1.1 Skolens handlingsplan for fravær:

1. FØRING AV FRAVÆR
a. Kontaktlærer er ansvarlig for at elevens fravær er oppdatert hver dag. b. Eventuelle timelærere må daglig føre fravær. c. Kontaktlærer skal siste skoledag i hver måned gjøre opp status for fravær per enkeltelev i egen klasse. (Omfang, evt. mønster i fravær, mistenkelig fravær osv.)
2. KONTAKT MELLOM SKOLE OG HJEM VEDRØRENDE FRAVÆR
a. Foresatte skal registrere fravær i Visma skole/gi <u>skriftlig beskjed</u> ved alt fravær. Gjelder fra 1.dag og hver påfølgende fravær dag. b. Foresatte skal <u>ringe</u> skolen senest elevens 3. fravær dag. c. Dersom foresatte ikke tar kontakt, skal kontaktlærer ringe foresatte på elevens 3. fravær dag for å avklare fraværet. Ved bekymring for fraværet informeres ledelsen. d. Kontaktlærer skal informere hjemmet umiddelbart ved alt ugyldig fravær, dvs. fravær uten melding eller på ugyldig grunnlag. Ledelsen informeres. e. Skolen skal ha direkte kontakt med foresatte vedrørende fravær. All kontakt med foresatte og/eller elev vedrørende fravær skal loggføres. Mal for logg finnes her .
3. RUTINER FOR OPPFØLGING AV ALVORLIG FRAVÆR

a. Skolen følger retningslinjer for oppfølging av alvorlig fravær (se kap. 3.2.1 og kap. 4).

4. DRØFTING AV FRAVÆR PÅ SKOLEN

- a. Ledelsen går gjennom fraværstørrelsen og skolens samlede elevfravær én gang i halvåret.
- b. Ved bekymring rundt enkeltelevers fravær skapes det jevnlig møtepunkter mellom kontaktlærer og ledelsen hvor fraværet og tiltak diskuteres. Det er avgjørende at tiltak igangsettes snarlig.
- c. Kontaktlærer tar opp bekymringsfullt fravær hos enkeltelever på første mulige teammøte. Fravær er fast post i teammøte for trinnet hver uke (under posten for elevsaker)

I tillegg til disse fraværstørrelsene føres fravær på ungdomsskolen på vitnemålet til den enkelte elev. Regler og retningslinjer for dette beskrives grundig på [Udir sine hjemmesider](#).

3.1.2 Søknad om permisjon

Regler og søknadsskjema for søknad om skolefri/permisjon finnes på skolens hjemmeside.

Dersom det søkes inntil tre dager kan det søkes til kontaktlærer i Visma. Kontaktlærer kan gi permisjon inntil 3 dager.

Dersom eleven skal være borte utover 3 dager skal det sendes en søknad til skolens ledelse, jf. info på skolens hjemmesider. Rektor kan gi permisjon inntil 2 uker (10 skoledager).

Når det er forsvarlig, kan kommunen etter søknad gi den enkelte elev permisjon i inntil 2 uker. Det er et vilkår for retten at foreldrene sørger for nødvendig undervisning i permisjonstiden, slik at eleven kan følge med i den allmenne undervisningen etter at permisjonstiden er ute. (Opplæringslovens § 2-11.)

Loven gir ikke åpning for å innvilge permisjon ut over 2 uker. Ved opphold i utlandet av lengre varighet meldes eleven ut av den skolen de forlater. Ved utreise opphører rett og plikt til opplæring etter opplæringsloven, og kommunen har ikke lenger ansvar for undervisningen.

3.2 Oppfølging av alvorlig fravær

Skolens handlingsplan for fravær (kap. 3.1.1) henger tett sammen med skolens retningslinjer for oppfølging av alvorlig skolefravær (kap. 3.2.1). Gode rutiner for oppfølging av fravær er forebyggende i seg selv. Retningslinjene understreker at kontaktlærer skal kontakte foresatte ved alt alvorlig fravær for å vurdere hvorvidt fraværet er bekymringsverdig og om tiltak må settes inn. Disse rutinene beskrives ytterligere i veilederens kap. 4: *Når eleven har alvorlig skolefravær – hva gjør vi?*

3.2.1 Retningslinjer for oppfølging av alvorlig skolefravær

1. KONTAKT

Det er viktig å opprette et tett samarbeid mellom skole og hjem tidlig.

Kontaktlærer tar kontakt med foresatte ved:

- Ugyldig fravær: 1 enkelttime eller mer
- Høyt gyldig fravær: 10 dager i semesteret
- 3 ganger forsentkomming på en måned
- Eleven møter opp på skolen, men forlater den igjen

Ved bekymring for fraværet/ytterligere forsentkomming/gjentatt ugyldig fravær fra enkelttimer , informerer kontaktlærer ledelsen og sosiallærer/miljøveileder/skolemiljøteam. Deretter innkaller kontaktlærer til møte med elev og foresatte, samt evt. miljøveileder på skolen. Kontakt loggføres og arkiveres i elevmappe. Mal for logg finnes [her](#). Kartlegging gjennomføres i møtet, se pkt. 2 under.

Behov for samarbeid med barneverntjenesten og/eller politi må vurderes fortløpende.

2. KARTLEGGING (Foregår i 1.møte om saken.)

Dersom det er bekymring for fraværet, må skolen kartlegge elevens skolesituasjon og innhente informasjon fra elev og foresatte. Kartleggingsamtale (tabell 4 i kap.4.2) og pedagogisk kartlegging (PPT sin [mal for pedagogisk rapport](#) brukes) brukes. Kartleggingen gjennomføres av kontaktlærer og/eller miljøkontakt. All kartlegging loggføres og arkiveres i elevmappe.

Rektor skal vurdere om Opplæringslovens kap. 9A er aktuell i saken, basert på kartleggingen.

3. TILTAK

Skolen skal igangsette tiltak ut ifra kartleggingen. Skolen kan evt. drøfte saken/tiltak i skolehelseteam/skolemiljøteam. Evt. samtykke innhentes i forkant, eller alternativt anonym drøfting. Tiltak bør avtales i en samarbeidsavtale (se tabell 5 i kap. 4.3) som arkiveres i elevmappe.

4. EVALUERING OG VIDEREHENVISNING

Tiltak skal evalueres med foresatte og elev innen tre uker på et evalueringsmøte. Viderehenvisning skal vurderes ut fra effekt av tiltak. Dokumenter gjennom referat og arkivering i elevmappe.

3.3 Overgang barnehage - barneskole - ungdomsskole

Kommunen har utarbeida et kvalitetssystem, [Plan for overganger i barnehage og skole](#), med egne prosedyrer for overgangen fra barnehagen til barneskolen, fra barneskolen til ungdomsskolen og fra ungdomsskolen til videregående skole. Disse prosedyrene skal sikre overføring av informasjon som kan være med på å forebygge alvorlig fravær.

Ved overgang fra barneskole til ungdomsskole er det viktig at informasjon vedrørende elevenes fravær videreformidles til ny skole. **Fravær er et eget punkt i overføringsmøter mellom barne- og ungdomsskolen.**

Der det er eller har vært bekymring vedrørende fravær, bør loggføring av skolens kontakt med foresatte og evaluering av tiltak sendes direkte til ny skole. Fravær skal i disse tilfellene være et eget punkt i den første utviklingssamtalen på ungdomsskolen. For å sikre en god overgang for barn som viser tidlig tegn til alvorlig skolefravær, kan tiltak som f.eks. besøk på ny skole og møte med ny kontaktlærer før skolestart være til hjelp.

3.4 Samarbeid skole – hjem

Et godt samarbeid mellom skole og hjem virker forebyggende mot langvarig skolefravær, og skolen har en lovfestet plikt til å legge til rette for samarbeid med hjemmet. Samarbeidet må ha eleven i fokus og bidra til elevens faglige og sosiale utvikling. Dette er viktig for elevens motivasjon og trivsel. Et godt skole-hjem-samarbeid er en viktig ressurs for skolen for å styrke utviklingen av gode læringsresultater og læringsmiljø.

Et godt samarbeid innebærer at foresatte opplever skolen som tilgjengelig og at det er en åpen og tett dialog mellom foresatte og kontaktlærer/ledelse/miljøveileder/ulike ressursteam på skolen. Videre kan skolen jobbe aktivt med å fremme skole-hjem-samarbeidet ved å involvere foresatte i temaer som handler om det psykososiale miljøet, fravær, mobbing, etc. Dette kan skje på ulike arenaer og nivåer, f.eks. i utviklingssamtaler, på foresattemøter eller i FAU. Foresatte har mye kompetanse og tanker rundt hva som er det beste for deres barn. Det å involvere foresatte er dermed viktig.

Et viktig ledd i samarbeidet, særlig med tanke på å forebygge alvorlig skolefravær, er å dele informasjon med foresatte. **Allerede ved skolestart må foresatte få informasjon om skolens handlingsplan for fravær (kap. 3.1.1) og rutiner for oppfølging av alvorlig fravær (kap. 3.2.1). Foresatte må samtidig gjøres oppmerksom på hva som er gyldig og ugyldig fravær (kap. 2.2.).** Denne informasjonen kan med fordel gis både muntlig og skriftlig.

3.5 Elevens læringsmiljø

Elever som trives og er motivert for å gå på skolen vil også være mindre utsatt for å utvikle alvorlig skolefravær. Elever med alvorlig skolefravær gir selv uttrykk for at det å bli sett og anerkjent av lærere er en viktig motivasjon for å være tilstede på skolen. Den enkelte elev har rett til tilpasset undervisning og et godt psykososialt læringsmiljø.

3.5.1 Elevens psykososiale læringsmiljø

Skolens mandat er lovfestet i Opplæringsloven og innebærer blant annet at skolen til enhver tid arbeider aktivt og kontinuerlig for et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. Det totale systemarbeidet med skole- og læringsmiljøet er også forebyggende mot langvarig skolefravær. Samarbeidet med skolehelsetjenesten og andre tjenester i Familiens hus kan også bidra forebyggende i det psykososiale læringsmiljøet på skolen.

3.5.2 Elevens faglige læringsmiljø

God tilpasset undervisning vil virke forebyggende mot alvorlig skolefravær. Enkelte elever som er umotivert for skolearbeid vil kunne være tilstede på skolen, uten at de engasjerer seg i det faglige arbeidet. I slike tilfeller er det viktig å stille krav til eleven, til tross for at eleven viser tydelig at han/hun ikke vil arbeide. Elevens arbeid må imidlertid tilpasses slik at eleven opplever mestring i det han eller hun gjør.

3.5.3 Relasjon mellom lærer og elev

En god relasjon mellom lærer og elev er forebyggende mot utvikling av langvarig skolefravær. Relasjon kan karakteriseres som hva slags innstilling eller oppfatning du har av andre mennesker (Nordahl et al, 2005). En stor del av vår opplevelse av en relasjon handler om å bli sett. Dette innebærer blant annet øyekontakt, humor, en klapp på skulderen, ros og personlige kommentarer. Kommentarer kan omhandle fritidsaktiviteter, klær, skole, hjem, ferdigheter, m.m. Skal man gi slike kommentarer og stille denne type spørsmål til barn og unge, så forutsetter det også at den voksne verdsetter barnets interesser, oppfatninger og erfaringer (Nordahl et al, 2005).

4 NÅR ELEVEN HAR ALVORLIG SKOLEFRAVÆR- HVA GJØR VI?

Arbeid med alvorlig skolefravær krever et tett samarbeid mellom alle involverte parter. SAMARBEID blir dermed et nøkkelord både ved forebygging og ved oppfølging av alvorlig skolefravær. Denne delen beskriver trinn for trinn hva skolen skal gjøre når en elev har alvorlig skolefravær.

Retningslinjene for oppfølging av alvorlig skolefravær er illustrert nedenfor i en trappetrinnsmodell (figur 3). En forutsetning for å kunne følge opp alvorlig skolefravær er at kontaktlærer til enhver tid har en oppdatert oversikt over elevens fravær.

Trappetrinnsmodellen viser hvordan kontaktlærer skal gå frem når en elev har alvorlig fravær, dvs.:

- Ugyldig fravær: 1 enkelttime eller mer
- Høyt gyldig fravær: 10 dager i semesteret
- 3 ganger forsentkomming på 1 måned
- Møter opp på skolen, men forlater den igjen

Figur 3: Trappetrinnsmodellen for oppfølging av alvorlig skolefravær

Kontaktlærer skal kontakte foresatte og elev og undersøke fraværsgrunnen når en elev har alvorlig skolefravær. Dersom fraværet er bekymringsfullt, dvs. at det f.eks. er ugyldig fravær eller høyt gyldig fravær, skal kontaktlærer kartlegge fraværet gjennom en kartleggingssamtale. Basert på kartleggingen skal tiltak iverksettes og beskrives i en samarbeidsavtale. Etter tre uker skal tiltak evalueres og viderehenvisning vurderes. I slutten av denne veilederen finnes trappen på en helside som kan klippes ut og henges opp på arbeidsplassen som en påminnelse om rutinene.

4.1 Kontakt

Ved alvorlig skolefravær skal kontaktlærer ta kontakt med foresatte. Hensikten med kontakten med foresatte er å informere om fraværet og å undersøke hvorvidt det foreligger konkrete årsaker til at eleven er/har vært borte fra skolen.

Det kan være flere grunner til at fraværet gir grunn til bekymring. Kanskje har eleven skulket? Kanskje opplever foresatte det som vanskelig å få eleven på skolen om morgenen? Kanskje det er situasjoner på skolen som eleven gruer seg for? Dersom elevens fravær er bekymringsfullt, skal kontaktlærer gå til neste trinn i trappa og avtale et møte med foresatte og elev for å kartlegge mulige årsaker og tiltak.

Ofte kan somatiske plager være begrunnelse for fraværet. Dersom det er et høyt gyldig fravær som i kontakt med foresatte viser seg å skyldes sykdom, kan det være aktuelt å be om en legeattest. Foresatte må samtykke til samarbeid med fastlege. I noen tilfeller kan det være nødvendig å invitere fastlegen på et samarbeidsmøte. Helsepsykeleier på skolen kan fungere som et viktig bindeledd mellom skolen og fastlegen. Dersom foresatte og/eller kontaktlærer vurderer fraværet som bekymringsfullt, skal skoleledelsen og miljøveileder/ressursteam på skolen og evt. helsepsykeleier informeres. I Nord-Aurdal kommune er det et skolehelseteam på hver skole som kan kobles på for drøfting, husk da samtykke. Loggfør all kontakt, se mal [her](#).

Til deg som lærer: Dette er en skjønnsmessig vurdering. Å ta kontakt er enkelt, å vurdere hvorvidt det er behov for videre oppfølging av fraværet er ikke alltid like lett. Les kapittel 2, og drøft eventuelt problemstillingen med ledelsen/skolehelseteam/skolehelseteam dersom du er usikker.

4.1.1 Når skal bekymringsmelding sendes til barnevernet?

I Norge er det både skolerett og –plikt. Dette innebærer at alle i skolepliktig alder skal ha et undervisningstilbud som ivaretar deres behov for læring. For barn i skolepliktig alder er det naturlig å se foreldrene som en viktig bidragsyter til oppfyllelsen av denne retten og plikten.

Der skolen vurderer at barnets foreldre/foresatte ikke evner og/eller ønsker å bidra i tilstrekkelig grad til å ivareta sitt barns skolerett og –plikt, skal bekymringsmelding sendes til barneverntjenesten. Barneverntjenestens retningslinjer presiserer at når foresatte ikke sørger for at barnet går på skolen,

regnes dette som utdanningsmessig omsorgssvikt (NOU 2012: 5). Ved langvarig skolefravær er det dermed aktuelt å melde til barneverntjenesten, uavhengig av om det foreligger andre bekymringer. Skolen skal da underrette foresatte om meldingen.

Alle ansatte som bekymrer seg for et barns utvikling eller omsorg har plikt til å melde fra til barneverntjenesten. Nærmeste leder skal involveres i en slik melding (jf. skolens interne rutiner). Barneverntjenesten benytter nasjonal portal for bekymringsmeldinger. [Her er link](#) til portalen via barneverntjenestens kommunale nettside. En bekymringsmelding sendt via portalen legges direkte inn i postregistrering i det lokale barnevernets fagsystem.

4.1.2 Når skal man kontakte politiet?

I tilfeller der foresatte holder eleven hjemme fra skolen, eller ikke aktivt bidrar til å få elever med ugyldig fravær tilbake på skolen, kan det være aktuelt å melde fra til politiet. I disse tilfellene er det viktig at det foreligger riktig dokumentasjon og at foresatte er skriftlig informert om lovhjemmel og mulig straffeansvar. Se for øvrig kapittel 5 for aktuelle lovverk.

«Barn og unge har plikt til grunnskoleopplæring, og rett til ein offentlig grunnskoleopplæring i samsvar med denne lova og tilhøyrande forskrifter(...) Dersom ein elev utan å ha rett til det har fråvære frå den pliktige opplæringa, kan foreldra eller andre som har omsorg for eleven, straffast med bøter dersom fråværet kjem av at dei har handla forsettleg eller aktaust.» (Opplæringsloven § 2-1)

4.2 Kartlegging

Når det er bekymring for fraværet, må situasjonen kartlegges. Kartlegging vedrørende alvorlig skolefravær gjøres på følgende måte:

- a) **Kartleggingsamtale** (beskrevet i tabell 4). Kontaktlærer inviterer foresatte og elev til en samtale hvor målet er å kartlegge omstendigheter rundt skolefraværet. Det er avgjørende at barnets stemme blir hørt, og derfor skal eleven som hovedregel være tilstede ved samtalen. Dersom eleven ikke er tilstede, må rektor påse at eleven er hørt. Foresatte skal innkalles til en samtale vedrørende alvorlig fravær **innen en uke** etter forte kontakt med foresatte.
- b) **Pedagogisk vurdering/rapport**. Skolen fyller ut PPT sin mal [«pedagogisk rapport»](#) som er en del av skolens generelle kartleggingsmateriale. Skolen fyller ut de områdene som vurderes som hensiktsmessige. En pedagogisk vurdering kan avdekke vesentlig informasjon selv når det ikke nødvendigvis er bekymring for fagvansker.

4.2.1 Hvorfor kartlegge?

En grundig kartlegging kan både gi informasjon om hvilke faktorer som utløste fraværet og hvilke som nå opprettholder fraværet. På denne måten vil skolen få viktig informasjon om hvor tiltak bør settes inn og hvilke andre instanser det kan være aktuelt å samarbeide med. Den viktigste kartleggingen skolen foretar vil som regel være samtalen med elev og foresatte. Dette kan være en uformell samtale. Forslag til hvordan en slik kartleggingsamtale kan holdes ses i tabell 4 (under).

4.2.2 Opprettelse av sak iht. Opplæringsloven § 9A

Det vil i noen tilfeller være aktuelt for rektor å opprette sak med bakgrunn i Opplæringsloven §9A. Kommunen har egne rutiner for dette i *Plan for trygt og godt skolemiljø*. Da vil det være aktuelt å opprette aktivitetsplan for eleven, og en samarbeidsavtale som vist i tabell 5 kan også her være aktuelt å bruke (under kap. 4.2.4).

Tabell 4: Mal for kartleggingsamtale ved bekymring for fravær

Kartleggingsamtale ved bekymring for fravær	
Rammer for god samtale	<p>Velg et møterom der dere ikke blir forstyrret og avtal på forhånd hvor lang samtalen skal være.</p> <p>I forkant av samtalen må det avklares hvorvidt eleven skal være med. Hvis eleven ikke deltar er det viktig at eleven får god informasjon om hva som blir sagt og gjort, og hvorfor. Flere elever forteller at det er viktig for dem at kontaktlærer snakker med dem direkte.</p> <p>Forbered deg. Forhør deg med andre lærere eleven forholder seg til, ansatte på SFO, etc. som kan bidra med viktig informasjon.</p> <p>Ta høyde for følelsesmessige reaksjoner hos foresatte og elev. Bekreft og anerkjenn følelsene uten å gå i forsvar. Les 4.2.5 om elevsamtaler.</p>
Samtalens start	<p>Informert om at et av formålene med samtalen er å dele skolens bekymring for elevens skolefravær.</p> <p>Gi en konkret tilbakemelding på omfanget av fraværet.</p> <p>Informert om at skolen har rutiner for oppfølging av alvorlig skolefravær og at dette innebærer at det gis informasjon til skolens ledelse/miljøveileder/skolemiljøteam, samt at det gjennomføres en samtale med målsetting om å komme frem til tiltak som vil gi en normal tilstedeværelse.</p> <p>Informert om at skolen har ansvar for at elever har en god og trygg skolehverdag og at foresatte har ansvar for at eleven kommer til skolen.</p> <p>Det kan være nyttig å vise foresatte kommunens <i>Veilederen for skolefravær</i>.</p>

Forslag til spørsmål: Eleven	<p>Trives du på skolen og på fritiden? Har du venner på skolen? Hva liker du å gjøre på fritiden? Er det noe du opplever som vanskelig eller ubehagelig på skolen? Er det spesielle fag du liker/ikke liker? Hvordan opplever du prøver? Hvordan går det med lekser? Er det noen lærere eller andre voksne på skolen som du har et godt/ikke godt forhold til? Blir du plaget eller mobbet på skolen, i friminuttene, på skoleveien eller i fritiden? Hva gjør du når du ikke er på skolen? Hvordan kunne du ønske at skoledagen din var? Er det noe jeg kan gjøre annerledes for at du skal ha det bra på skolen? Er det andre forhold du vil nevne?</p>
Forslag til spørsmål: Foresatte	<p>Hvordan opplever du/dere at barnet trives på skolen/fritiden? Opplever du/dere at det er spesielle årsaker til at barnet ikke er på skolen? Kan det være forhold på skolen som gjør at barnet har fravær? Kan det være forhold utenfor skolen som gjør at barnet har fravær? Er det helsemessige årsaker til at barnet er borte fra skolen? Hva gjør eleven når han/hun er hjemme fra skolen? Hvordan er elevens morgenrutiner? Kveldsrutiner? Kartlegg foresattes behov for støtte; Er det noe du/dere som foresatte har behov for hjelp til? Hvem kan hjelpe? Hva tenker du/dere at skolen kan gjøre for at barnet skal komme på skolen? Er det andre forhold du/dere vil nevne?</p>
Samtalens avslutning	<p>Gi en kort oppsummering av samtalen. Avtal veien videre. Bruk samarbeidsavtalen, avtal et møte for å evaluere avtalen om 3 uker. Avklar tydelige rammer for videre kontakt: når det skal være kontakt og hvordan (bruk av mail/SMS/telefonid) Dersom det er behov for ytterligere kartlegging, eller det ikke er tydelig hvilke tiltak som bør iverksettes, avtales et nytt møte innen en uke. Ledelsen/skolemiljøteam bør da være representert.</p>
Etter samtalen	<p>Har du gjort deg noen tanker om hva som kan være utløsende og opprettholdende for fraværet? Er det behov for å drøfte saken anonymt med PPT/skolehelseteam/ressursteam eller andre? Gjør en vurdering om det er behov for bekymringsmelding til barneverntjenesten. Er du i tvil kan du ringe barneverntjenesten og drøfte saken anonymt. Skriv et kort referat og send kopi til foresatte.</p>

4.2.3 Samarbeid om tiltak

Basert på kartleggingen avgjøres relevante tiltak (for eksempler, se resten av kapittel 4, inkludert tiltaksbanken i tabell 6).

Tidlig intervensjon og høy intensitet på tiltakene vil være viktige prinsipper for å redusere fraværet. Dette innebærer at eleven i en periode får individuell tilrettelegging av skoledagen slik at eleven mestrer å møte på skolen, gjerne i samarbeid med skolemiljøteam og/eller skolehelseteam, PPT eller andre samarbeidende instanser. Målsettingen vil som regel være normalisering av hverdagen.

Tiltak som hjemmeundervisning anbefales sjelden, da dette vil kunne være en opprettholdende faktor for elevens skolefraværsproblematikk. Hjemmeundervisning bør kun brukes i særlige tilfeller og i en kort, avgrenset periode. Målsetting med hjemmeundervisningen bør i disse tilfellene være at skolen etablerer en relasjon til eleven som kan styrke en gradvis tilbakeføring til skolen. I helt særskilte tilfeller, og på bakgrunn av en sakkyndig vurdering, kan det evt. prøves ut alternative opplæringsarenaer.

4.2.4 Samarbeidsavtalen

Den avgjørende faktoren for at tiltak skal lykkes er samarbeid mellom de involverte. En samarbeidsavtale som tydeliggjør hvem som skal gjøre hva og til hvilken tid, blir dermed viktig. Samarbeidsavtalen skal sikre at hver enkelt gjør sin del. Mal for samarbeidsavtale kan ses i tabell 5 (under). Der ligger også mal for evaluering av samarbeidsavtalen.

Samarbeidsavtalen tar utgangspunkt i et langsiktig mål. Delmål med tilhørende tiltak er avgjørende for å nå det langsiktige målet. Det er viktig at alle involverte parter (også eleven) er enige om det langsiktige målet, så vel som alle delmålene. Delmålene skrives i samarbeidsavtalen, og det presiseres hvor lenge delmålet skal gjelde. Deretter tydeliggjøres og delegeres arbeidsoppgaver som skal være i tråd med de delmål som er satt. Forslag til tiltak som kan brukes i samarbeidsavtalen ses under.

I samarbeidsavtalen er det gjort plass til en Plan B. Det er ikke alltid slik at den oppsatte planen går som forventet eller ønsket, og da er det viktig at man har en plan B. Tabell 5 viser hvordan en samarbeidsavtale kan se ut i praksis.

Tabell 5: Samarbeidsavtale mal og evaluering mal

SAMARBEIDSAVTALE MELLOM ELEV, FORESATTE, SKOLE OG EVT ANDRE INVOLVERTE
Elev: Foresatte: Kontaktlærer eller annen kontaktperson på skolen:
<i>Sted, dato:</i>
<i>Tilstede under utarbeidelsen:</i>
<i>Mål for samarbeidet: (Dette vil som regel være at eleven er tilstede på skolen hver dag, eventuelt et bestemt antall dager ved opptrapping av tilstedeværelse.)</i>
<i>Skolens ansvar: (Beskriv oppgavene og hvem på skolen som er ansvarlig for oppgaven.)</i>
<i>Foresattes ansvar: (Beskriv oppgavene.)</i>

<i>Elevens ansvar: (Beskriv oppgavene.)</i>
<i>Ansvar for evt. andre involverte: (Beskriv oppgavene.)</i>
<i>Plan B: (Hvis oppgavene beskrevet over ikke fører til at eleven klarer å møte som avtalt, iverksettes plan B. Spesifiser hvem som skal ta kontakt og hvem som gjør hva for å tilrettelegge for elevens deltagelse.)</i>
<i>Avalen gjelder for de neste (som regel 3) ukene. Den skal evalueres (dato):</i>
<i>Signaturer på avtalen: (Alle som er til stede signerer på avtalen, også eleven.)</i>

Evaluering av samarbeidsavtale mal

EVALUERING AV SAMARBEIDSAVTALE
Elever:
Foresatte:
Kontaktlærer eller annen kontaktperson på skolen:
<i>Sted, dato:</i>
<i>Tilstede ved evalueringen:</i>
<i>Mål for samarbeidet:</i> <i>Evaluering av mål: (Evaluering bør skje fortløpende sammen med eleven med vekt på mestring. Evaluering av samarbeidsavtalen skal gjøres innen tre uker fra utarbeidelse.)</i>
<i>Evaluering av tiltak: (Hvilke tiltak fungerte godt? Hvilke fungerte ikke? Trenger vi nye?)</i>
<i>Evaluering av plan B: (Evaluering av hvorvidt plan B har fungert som ønsket.)</i>
<i>Basert på evalueringen er det avtalt følgende (kryss av):</i> ☐ Det er ikke lenger behov for systematisk oppfølging av skolefravær ☐ Det utarbeides en ny samarbeidsavtale ☐ Behov for viderehenvisning til f.eks. PPT, BUP, barneverntjenesten, eller andre instanser er blitt vurdert. <i>Evt. til hvem:</i>
<i>Signaturer på evaluering: (De som er tilstede på evalueringsmøtet signerer.)</i>

4.2.5 Elevsamtaler

Det viktigste tiltaket skolen kan gjennomføre i forbindelse med alvorlig skolefravær er elevsamtale(r). Annen tilrettelegging kan også være avgjørende, og samtale og samarbeid med foresatte er selvfølgelig viktig. Det er imidlertid ofte slik at voksne bekymrer seg, vurderer, og forsøker å tilrettelegge for elever, uten at eleven selv har blitt hørt. Det er ikke alltid lett å komme i posisjon til eleven. Dette innebærer relasjonsbygging med eleven, og det å vise at man tar eleven på alvor.

Det kan være vanskelig for voksne å ta elever på alvor, samtidig som det er de voksne som har ansvar for at eleven kommer på skolen hver dag.

Vi sier til elever; *“Det er kjempeviktig for oss voksne å vite hva du tenker kunne vært til hjelp, og hva du gjerne vil. Samtidig er det heldigvis sånn at det ikke er du som skal bestemme, eller har ansvaret alene for å få til dette. Det er de voksne sitt ansvar.”*

Det kan oppleves vanskelig, både for skolen og for foresatte, å snakke om elever som strever med tilstedeværelse på skolen. I tillegg til malen for kartleggingssamtalen (tabell 4), beskrives det her et par samtaleteknikker som vil kunne være til hjelp. Disse teknikkene er også fine å bruke i alminnelige elevsamtaler, utviklingssamtaler og generelt i skole-hjem samarbeid. For noen kan teknikkene føles litt unaturlige til å begynne med, men det er verdt et forsøk! Det kan være lurt å øve på disse teknikkene med en kollega, i team eller foran speilet.

- **Speiling:** Gjenta det eleven sier, formuler det eventuelt som et spørsmål. For eksempel: Elev: “Jeg er helt sikker på at det er ingen som liker meg!” Deg: “Du er helt sikker på at det er ingen som liker deg?” eller Elev: “Jeg er ikke god i noen fag!” Du: “Du er ikke god i noen fag?” Dette åpner for en samtale om det eleven selv er opptatt av.
- **Oppsummering og avklaring:** Oppsummer elevens innspill, og sjekk ut om du har forstått det. For eksempel: Du: “Du sier at du ikke har noen venner, ikke er god i fag og det er ikke noe gøy å være på skolen. Var det det du mente?”

4.2.6 Involver elevens nettverk/familieråd

I flere tilfeller vil det være mulig å få eleven tilbake på skolen ved å mobilisere nettverket rundt eleven. Det kan for eksempel være besteforeldre, tanter, onkler, venner eller andre betydningsfulle personer i elevens nettverk. Både Nettverksmetoden (Fyrland, 2001) og Familieråd (Hoverak, 2009) kan benyttes i dette arbeidet.

Kommunen skal bidra med å hjelpe elever som strever med tilstedeværelse på skolen. Dette kan innebære en rekke tiltak, som begynner med de stegene som er beskrevet i denne veilederen. Dersom det blir slik at det er vanskelig å få eleven på skolen over lang tid, kan det være at foresatte og familier trenger hjelp og støtte til å hjelpe eleven på skolen. Erfaringsmessig er det ofte slik at familiemedlemmer eller andre i elevens nettverk kan bidra med uvurderlig støtte i en periode, for å få snudd en negativ spiral. Det er ikke alltid man ser denne muligheten selv når man er i en vanskelig situasjon, så det vil være viktig for skolen å forhøre seg med foresatte om de har noen i familie eller

nettverk som for eksempel kunne bidra på morgenen over noe tid. Dersom tiltaket om å benytte seg av familiens eget nettverk viser seg å ikke føre til ønsket bedring, har kommunen et ressursteam som kan gi tilbud om hjemmebesøk (se kap. 4.4. [Veien videre](#)). Tiltaket om hjemmebesøk fra kommunen er et veiledningstiltak for foresatte og kan være et kortvarig tiltak som henting av eleven hjemme og kjøring til skolen. **Vi vil understreke at å få eleven på skolen ved hjelp av eget nettverk, bør forsøkes før man vurderer hjemmebesøk om morgenen av kommunalt ansatte.**

4.2.7 Omvendt undervisning (flipped classroom)

Den pedagogiske tanken bak omvendt undervisning er å flytte den tradisjonelle teoriundervisningen hjem, slik at tiden på skolen blir frigjort til undervisningsformer der elevene kan være mer delaktige. Som regel går dette ut på å bytte ut lekser med at elevene ser på en film der undervisningen gjennomgås (det finnes imidlertid flere metoder for dette).

Omvendt undervisning er en måte å øke samhandling mellom lærer og elev og bidra til økt grad av tilrettelagt undervisning. Dette er en metode, eller et pedagogisk verktøy, som sånn sett har fordeler for hele klassen. Metoden ble utviklet som et generelt pedagogisk verktøy og flere og flere benytter denne metoden.

Som et tiltak for elever som strever med fravær kan denne metoden ha flere fordeler:

- Å benytte omvendt undervisning frigjør tid til:
 - Relasjonsbygging
 - Samarbeid
 - Muligheten for tilrettelegging av oppgaver uten åpenbare eller veldig synlige tilpasninger. (Elever kan ofte være sensitive for å skille seg ut.)
- Omvendt undervisning gjør at elever kan føle seg ajour, selv etter lang tids fravær. Elever slipper følelsen av å sitte i timen og ikke forstå hva som blir sagt.
- Når tradisjonelle lekser erstattes med å en video, er det mer sannsynlig at eleven, og foresatte, kan følge opp.

Det er viktig å være bevisst på at omvendt undervisning ikke skal være en erstatning for å gå på skolen. Omvendt undervisning kan bli til en opprettholdende faktor om det ikke brukes slik det er ment. Det er avgjørende å opprettholde målsettingen om at eleven skal på skolen for å sikre elevens læringsutbytte: faglig, sosialt og emosjonelt. Det finnes mye informasjon om dette på nett, søk [google: "omvendt undervisning"](#).

4.2.8 Høyt gyldig fravær

Noen elever har alvorlig skolefravær, som raskt utvikler seg til langvarig fravær, som ikke er ugyldig - men knyttet opp mot somatisk sykdom, behandling eller utredning. Som en generell regel, bør også elever med fysiske helseplager delta på skolen så mye som mulig, da dette er en viktig kilde til god psykisk helse, sosial og faglig utvikling for barn og unge. Disse vurderingene kan imidlertid være vanskelige å gjøre i samarbeid mellom skole og hjem, og det kan være vanskelig for skolen selv å

vurdere hvorvidt eleven har tilfredsstillende utbytte av undervisning med langvarig skolefravær. I disse tilfellene anbefales det at skole og hjem henviser eleven til PPT.

Tabell 6: Tiltaksbank- tiltak kan skrives rett inn i samarbeidsavtalen

Kartlegging	<p>Kartlegging er viktig for å kunne iverksette gode tiltak.</p> <p>En elevsamtale er god kartlegging i seg selv. Det er også viktig at eleven får god informasjon om hvorfor kartlegging er viktig.</p> <p>Kartlegging er også et tiltak i seg selv da dette fungerer relasjonsbyggende- både mellom skole-elev og skole-foresatte.</p>
Tiltak på skolen	<p>Gjennomgå aktuelle deler av denne veilederen lokalt på skolen. Er det noen holdninger som er til hinder for samarbeidet?</p> <p>Det er avgjørende at skoleledelsen setter av tilstrekkelig med tid og skaper gode rammer for relasjonsbygging og støtte fra pedagogisk personell.</p> <p>Etablering og videreføring positive relasjoner mellom elev og voksne på skolen er viktig for å skape trygghet for eleven.</p> <p>Informert klassen/trinnet om elevens fravær dersom elev og foresatte samtykker til dette.</p> <p>Ta kontakt med eleven. Elever sier selv at de synes det er godt å vite at de er savnet, og at skolen etterspør dem.</p>
Tiltak i skole-hjem samarbeid	<p>Gjennomgå aktuelle deler av denne veilederen sammen med foresatte. Er det noen holdninger som er til hinder for samarbeidet? Kan en felles forståelse av fraværet bidra til å hindre ansvarsdiffusjon?</p> <p>Sørg for en åpen dialog med foresatte, så de til enhver tid vet hvem de skal ta kontakt med og når den personen er tilgjengelig.</p> <p>Informert foresatte om hva langvarig skolefravær er, og gi informasjon om skolens rutiner og muligheter for å igangsette tiltak. Bruk trappetrinnsmodellen i veilederen.</p> <p>Trygg foresatte på at skolen gjør sitt beste for at eleven skal trives, og gi god informasjon om elevens fungering på skolen.</p> <p>Anerkjenn foresattes utfordringer, og gi informasjon om aktuelle hjelpeinstanser.</p> <p>Arbeidet med å sikre at eleven har normal tilstedeværelse på skolen skal være et samarbeid. Dette er viktig å formidle til foresatte.</p>
Faglig tilrettelegging og trygghet i skolehverdagen	<p>Samarbeid med eleven om tilrettelegging.</p> <p>Etabler systemer for å ivareta forutsigbarhet og struktur for elevens skoledag, slik at eleven opplever trygghet. Dette kan f.eks. være egen dagsplan/ukeplan.</p> <p>Forbered og informert eleven om endringer i dagsrutiner, særlig på de dagene der det er endringer i den vanlige skolerutinen (for eksempel turdager, høytidsmarkeringer, osv.).</p> <p>Fokuser på fag som mestres, og sørg for faglig tilpasset opplæring. Bruk av varierte metoder (f.eks. 4.2.7 omvendt undervisning) vil kunne motivere til deltagelse.</p> <p>Vær bevisst på elevens plassering i klasserommet, dvs. eleven skal oppleve å bli sett. Eleven kan plasseres med venner eller trygge medelever osv.</p>
Oppmøte og tilstedevær	<p>Der det viser seg å være store utfordringer i forbindelse med å få eleven på skolen om morgenen, kan et tidlig innsats-tiltak være at en fra skolens skolemiljøteam,</p>

else på skolen	<p>miljøveileder, familieveileder møter barnet hjemme. (Det skal være etter at andre muligheter i familie/nettverk er forsøkt.)</p> <p>Mor og/eller far følger eleven til skolen i en periode. Møt eleven i skolegården eller på avtalt sted for å følge eleven til klasserommet. Gi eleven alternativer til å reise hjem fra skolen, for eksempel muligheter for å ta pauser. Gjør avtaler med eleven om hva han/hun skal gjøre hvis han/hun ønsker å gå hjem i løpet av skoledagen.</p>
Tiltak for å motvirke sosial isolasjon	<p>Sørg for at eleven opprettholder positiv kontakt med medelever dersom eleven er sosialt isolert. Dette kan gjøres ved for eksempel brev fra klassen, besøk fra klassekamerater eller kontaktlærer, oppfordre klassen til å sende hyggelige tekstmeldinger, oppfordre elever til å oppsøke eleven i fritiden. Gi forutsigbarhet i friminutt ved igangsetting av faste aktiviteter for å skape oversiktlige og trygge sosiale arenaer (f.eks. Trivselsledere). Sørg for at eleven har noen å gå sammen med til skolen.</p>
Behov for videre tiltak	<p>Vurder fortløpende behov for samarbeid med barneverntjenesten og/eller politi. Bruk samarbeidsavtalen for å avtale tiltak. Dersom tiltak ikke gir ønsket effekt etter systematisk gjennomføring over 3 uker, henvises eleven til PPT.</p>

4.3 Hjemmebesøk som tiltak ved alvorlig skolefravær- hvordan gjør vi det?

I noen tilfeller vil det kunne være nødvendig med hjemmebesøk fra kommunale tjenester for:

- 1) å bistå elev/hjemmet med at eleven kommer seg til skolen og
- 2) å bistå med råd og veiledning i hjemmet på morgenen/i morgensituasjonen

Hjemmebesøk er ikke et tiltak som er ment å skulle ta over foresattes oppgave med å sende barn/unge på skolen. Før hjemmebesøk gjennomføres, er det avgjørende at det er gjort en avtale med familien og at dette er beskrevet i en samarbeidsavtale (kap. 4.2.4).

4.3.1 Mål med hjemmebesøket

Det er viktig å gjøre seg noen betraktninger rundt overordnet mål ved hjemmebesøkene, samt delmål og metodikk.

Det overordnede målet vil som regel være å bidra til å normalisere hverdagen til eleven ved å hjelpe han/henne tilbake til skolehverdagen. Videre vil det kunne være flere delmål som er hensiktsmessige. For eksempel vil et delmål kunne være å knytte relasjon til eleven for å få mer informasjon om individuelle vansker. Et annet delmål vil kunne være å få god nok innsikt i hjemmesituasjonen til å kunne gi tilpasset veiledning til foreldre. Dette må vurderes fra sak til sak.

Målet med hjemmebesøket skal beskrives i samarbeidsavtalen og skal evalueres når hjemmebesøkene avsluttes.

4.3.2 Tiltakets varighet

Hjemmebesøk i forbindelse med alvorlig skolefravær skal være et kortvarig, intensivt tilbud og skal ikke erstatte andre viktige tiltak.

Hjemmebesøk vil hovedsaklig foregå om morgenen med mål om å få eleven på skolen til første time. Som et utgangspunkt vil en god tidsramme på tiltaket være at det skal vare i 2–3 uker av gangen, i maksimalt 6 uker. Dette skal avtales i en egen samarbeidsavtale. Herunder er det inneforstått at hensikten med hjemmebesøkene vil kunne endre seg etter hvert. Har man for eksempel lyktes med å hjelpe en elev til å være på skolen etter 3 uker vil det kunne være hensiktsmessig å gjøre en avtale om oppfølging f.eks. ved et besøk en gang i uka i et par uker til, før man avslutter tiltaket. Når tiltaket avsluttes skal det evalueres (se egen mal for evaluering kap. 4.2.4).

4.3.3 Hvor mange skal reise hjem?

Det vil alltid være én som har hovedansvar for hjemmebesøket, som har gjennomgått forventningsavklaring, samtykke, kartlegging osv. med familien og koordinator. Det er hensiktsmessig at dette også er den personen som reiser på hjemmebesøk. Dette er fordi etablering av kontakt med familien er en del av det å skape tillit og bygge relasjon. Unntaksvis vil det kunne være hensiktsmessig å gå to sammen, dersom det er særlig behov for det. Ved disse tilfellene vil det fortsatt være én som har hovedansvar, mens en annen vil kunne bistå i deler av arbeidet.

4.3.4 Hjemmebesøkets egenkraft

Erfaringsmessig kan det å informere om, og igangsette, et slikt tiltak i seg selv være virkningsfullt, uten at det er behov for mange besøk eller inngående arbeid med familien. Noen elever opplever det å skulle få besøk om morgenen som så ubehagelig at dette fører til at de går på skolen. Andre vil kunne få en opplevelse av at foreldre «mener alvor», som igjen vil føre til at de går på skolen. I de sakene der dette er tilfelle er det viktig at evaluering og oppfølging av hjemmebesøk gjennomføres, til tross for at det «ikke var mye som skulle til» for å løse opp i en fastlåst situasjon.

4.3.5 Relasjonsbygging med elev og foreldre

En sentral del av arbeidet med hjemmebesøkene vil være å knytte relasjon til foresatte og elev, for å skape tillit og handlingsrom. Dette handler i stor grad om å skape tillit og ha fokus på å ivareta alles verdighet i samtaler og i tiltak. Klare rammer for arbeidet, tydelige avtaler og god, tilpasset informasjon underveis vil være viktig for å skape en god relasjon.

Erfaringsmessig vil noen elever bruke mye tid på forhandlinger med foreldre for å få ting eller opplevelser de ønsker seg. Samtidig vil noen foreldre gå langt i å imøtekomme elevenes ønsker, for å komme seg ut av en vanskelig situasjon. Å skape en god relasjon handler ikke om å imøtekomme elevens eller foreldrenes ønsker. Eleven og foreldrene skal imidlertid føle seg sett og tatt på alvor i enhver situasjon. Det er vår oppgave å sikre at både elev og foreldre sitter igjen med en følelse av å være respektert og akseptert, selv om vi ikke nødvendigvis innfrir ønsker de måtte ha.

4.3.6 Ro, tydelighet og forutsigbarhet

I flere av punktene over har viktigheten av å beholde roen og å være tydelig blitt nevnt. Det å reise hjem til en elev med langvarig alvorlig skolefravær kan by på flere utfordringer. Å være bevisst på å beholde roen og å være tydelig vil være viktige redskaper å ta med inn i arbeidet. Å fremstå som forutsigbar, både i handlemåte og ved avtaler, vil føre til trygghet og forutsigbarhet for både elev og foresatte.

Fleksibilitet og kreativitet. Å arbeide med hjemmebesøk krever en viss grad av fleksibilitet og kreativitet. Det vil si at det er viktig å være klar over at planlagte samtaler eller tiltak ikke nødvendigvis vil kunne gjennomføres som tenkt, og at det da er viktig å ha aksept for dette, omstille seg og jobbe videre. Et eksempel på dette kan være at en strategi som fungerte for å få eleven på skolen på mandag, ikke nødvendigvis fungerer på tirsdag. Da er det viktig å beholde roen, samle seg og møte på onsdag med nytt mot.

4.3.7 Følelser smitter

Det er mange følelser involvert i arbeidet med elever med alvorlig skolefravær, både hos eleven, foreldre og samarbeidspartnere. Eksempler på følelser som kan være fremtredende er sinne, frustrasjon, oppgitthet og maktesløshet. I tillegg er angst og vegring ofte en del av problematikken. Både vegring og følelser smitter.

Det er naturlig at man kjenner på følelsen av maktesløshet og unngåelse i arbeidet med disse elevene. Det er viktig på forhånd å være klar over at dette vil kunne oppstå, slik at det ikke fører til vanskeligheter med samarbeidet rundt eleven.

Det er viktig å være klar over at også ro og trygghet smitter. Det vil si at hvis man beholder roen og viser at man er trygg på situasjonen, vil man kunne påvirke elev og foreldre positivt. Det betyr også at dersom man klarer å overføre ro og trygghet til foreldrenes handlemåte, vil dette igjen virke positivt for eleven.

4.3.8 Elevsentrert eller foreldresentrert arbeid?

«En ungdom er en udelelig helhet med omgivelsene og er blitt og blir seg selv i et gjensidig samspill med de relasjonene han eller hun lever i.» (Øyasæter, 2009; s.20) Det er ikke til å unngå at man jobber med hele familien når man reiser på hjemmebesøk, samtidig er det sjelden slik at man jobber med hele familien samtidig.

Det kan være lurt å gjøre noen betraktninger på forhånd om hvorvidt det er eleven eller foreldrene som skal stå i fokus. Det kan være at eleven får god individuell behandling allerede, og at det er behov for støtte til foreldre. Eller det kan være at foreldre allerede får god veiledning og at det er behov for mer direkte arbeid med eleven. Uavhengig av tiltak som er satt i gang, må det vurderes hvorvidt det er hensiktsmessig med enten en elevsentrert eller foreldresentrert tilnærming til hjemmebesøkene. Det kan være flere faktorer som avgjør hvilket fokus man har. F.eks. kan det være vanskelig å komme i posisjon til eleven, det kan være at bare én eller ingen av foreldrene er tilstede på morgenen, osv.

Det er imidlertid nødvendig at minst én av foreldrene er hjemme om morgenen når hjemmebesøk gjennomføres.

4.3.9 Motivere til endring

For å motivere foreldre og elever til å jobbe for å endre en vanskelig situasjon, er det avgjørende at vi som hjelpere evner å skape trygghet og framtidstro. Dette handler blant annet om å være tydelig i språkbruken sin, ved å bruke begreper og forklaringer som er lette å forstå. Det er viktig å bekrefte foreldre og elev på det de opplever, ved for eksempel å repetere det høyt.

Det å holde avtaler som gjøres med foreldre og elev er et innlysende, men vesentlig poeng, som vil bygge tillit og være med på å skape motivasjon.

4.3.10 Arbeide med rammene i hjemmet

En tilsynelatende elementær, men meget viktig oppgave for den som reiser hjem, er å formidle betydningen av tydelige rammer og avtaler i hjemmet. Ikke bare må rammene avklares, men avtaler må gjøres tydelige og de må holdes.

Når det gjelder elever med alvorlig skolefravær vil viktige områder å ta opp være f. eks; måltider, leggetider og søvn, forberedelser til neste skoledag, leksetider, osv.

Kartleggingen (kap. 4.2.2) vil være et viktig utgangspunkt for å kunne hjelpe familien med å etablere gode rammer hjemme. Det kan være nødvendig å hjelpe familien med å bryte uheldige rutiner ved å bidra til at eleven ikke isolerer seg ytterligere, f.eks. ved å hjelpe eleven med å komme seg ut på dagtid.

4.3.11 Bruk av makt/tvang

Det er viktig å presisere at hverken foreldre eller andre har anledning til å bruke fysisk makt for å få eleven på skolen. Eleven skal heller ikke utsettes for utilbørlig psykisk press.

Likevel må man ta hensyn til at å presse en elev med alvorlig skolefravær til å gå på skolen vil kunne være nødvendig omsorg. Å droppe ut av grunnskolen er svært alvorlig med hensyn til elevens videre framtidssikter.

Skolen plikter å ivareta elevens opplæringsrett og -plikt, jfr. opplæringsloven § 2-1 og barnekonvensjonen artikkel 3.

Foresatte plikter på samme grunnlag, og jf. Barnelova § 30, å sørge for at eleven møter daglig på skolen. Bruk av press skal bygge på forsvarlige pedagogiske virkemidler og være forholdsmessige. Eleven skal høres, jfr. barnekonvensjonen artikkel 12, og foreldrene skal samtykke til alle tiltak som benyttes. Tiltak kan skrives inn og dermed samtykkes til i samarbeidsavtalen. Det må reflekteres rundt hensiktsmessig bruk av press i hver enkelt sak. Kontaktperson i PPT kan gi veiledning vedrørende dette til den som utfører hjemmebesøket.

4.4 Oppfølging etter hjemmebesøk

Det er viktig å huske at hjemmebesøk er et intensivt tilbud som er ment å skulle hjelpe en familie tilbake til en normal hverdag. Det er imidlertid viktig at hjelperne ikke trekker seg ut i det det begynner å gå bra, men at det lages en avtale om hvordan man kan bidra videre.

I vurderingen av hvor lenge man bør holde på en slik sak, må det tas med i betraktningen at når en elev først har hatt vansker med langvarig alvorlig skolefravær, vil ofte perioder etter sykdom eller ferier være særlig sårbare.

Det bør gjøres en avtale med familien om hvordan og når de skal få oppfølging. Dette bør være en konkret avtale som sier noe om hvem som tar kontakt og når.

4.4.1 Evaluering av tiltaket

Det er viktig med en evaluering av tiltaket når det er gjennomført. Det man lærer gjennom evalueringen vil kunne benyttes dersom eleven skulle få liknende vansker senere i livet, dersom det skal viderehenvises til spesialisthelsetjenesten, m.m.

Det er i tillegg verdifull informasjon for oss som fagpersoner, som vil komme kollegaer, så vel som andre elever og foreldre i liknende situasjoner til gode. For å gjøre evalueringen enklest mulig benyttes evalueringsskjema (se kap. 4.2.4).

4.5 Evaluering og viderehenvisning

Samarbeidsavtalen består altså av: Et langsiktig mål, ett eller flere delmål, de konkrete tiltakene og til slutt en evalueringsdel. Evalueringsdelen (se tabell 5) skal tydeliggjøre hvorvidt delmålene er nådd og samtidig om tiltakene har vært effektive og riktige. Det er viktig at eleven ikke utsettes igjen og igjen for tiltak som ikke virker. Det er viktig at også Plan B evalueres.

Basert på evalueringen, skal skolen i samarbeid med foresatte vurdere hvorvidt det er behov for hjelp fra andre instanser. Dersom tiltakene ikke har ført til de endringene som ble satt som mål i samarbeidsavtalen, skal det henvises til PPT med foresattes samtykke. PPT vil kunne gi råd og hjelp til viderehenvisninger til andre instanser dersom det er behov for det. For oversikt over øvrige instanser, se ansvarsområder og relevante lovverk (kap. 6).

4.6 Veien videre

Der langvarig skolefravær ikke bedres betydelig ved å følge retningslinjene i veilederen, er det viktig å trekke inn samarbeidspartnere som for eksempel barneverntjenesten, PPT, BUP, m.fl. Vi ser at det ofte er behov for at en instans tar en koordinerende rolle, og sikrer at det blir etablert en ny samarbeidsavtale der alle tar ansvar for sine oppgaver. Klar ansvarsfordeling og tydelige retningslinjer for hvordan alvorlig fraværspromatikk skal jobbes med, også utover skolen, er nødvendig.

PPT prioriterer henvisninger som gjelder skolefravær høgt. Fraværføring på vitnemål

4.7 Fraværføring vitnemål

Forskrift til opplæringslova [§ 3-38](#) omhandler føring av fravær i grunnskolen. Udir omtaler føring av fravær [her](#) og [her](#) og [her](#).

Det skal føres fravær for 8., 9. og 10. årstrinn på vitnemålet. Fraværet føres i dager og timer. Enkelttimene regnes i 60-minutters enheter. Enkelttimer skal ikke slås sammen til dager.

For inntil sammenlagt 10 dager i et opplæringsår kan en elev kreve at fravær ikke blir ført på vitnemålet dersom det kan dokumenteres at fraværet skyldes helsegrunner eller innvilget permisjon etter opplæringsloven § 2-11. For at fravær som skyldes helsegrunner ikke skal føres på vitnemålet, må eleven legge frem en legeerklæring som dokumenterer det. Fravær som skyldes helsegrunner må vare mer enn tre dager, og det er bare fravær fra og med fjerde dagen som kan strykes.

Eleven eller foreldrene kan kreve at årsaken til fraværet føres på et vedlegg til vitnemålet. Det vil da være foreldrene eller eleven som har ansvaret for å dokumentere årsaken til fraværet og kreve at dette føres på vedlegget.

Udir om [dokumentert og udokumentert fravær](#).

Udir om [regelverket knyttet til barn som ikke møter på skolen](#).

5 ANSVARSOMRÅDER OG RELEVANT LOVVERK

Denne delen vil gi en oversikt over ansvarsområder og relevante lovverk for de instansene som kan være involvert i arbeid med alvorlig skolefravær.

Barn og unge har en lovpålagt rett og plikt til skolegang på grunnskolen, det vil si 1.–10. trinn. Det er flere lovverk som er relevante i forbindelse med å sikre at eleven fullfører grunnskoleopplæringen. Følgende oversikt vil vise ansvarsområder og relevante lovverk som elev, foresatte og skole må forholde seg til.

Ansvarsomr.	Relevant lovverk
Skole	Udir; oversikt over regelverket for barn som ikke møter på skolen Opplæringsloven §§ 1-1, 1-2, 1-3, 2-1, 9A, 13-3d Menneskerettighetsloven § 2 nr. 4 Forvaltningsloven §§ 17,23,24 og 27
Hjem	Opplæringsloven §§ 2-1, 3-5, 2-11 Lov om barn og foresatte §30
Elev	Opplæringsloven §§ 2-1, 3-5, 2-11 Forskrift til opplæringsloven § 3-41

Under beskrives ansvarsområde, relevant lovverk og henvisningsgrunnlag for de instansene som kan være til hjelp og nytte i forbindelse med alvorlig skolefravær.

Instans	Ansvarsområder	Relevant lovverk	Hvem kan henvise	Når skal det henvises?
PPT	PPT er kommunens rådgivende og sakkyndige instans ved spørsmål som omhandler barn, ungdom og voksne som har en vanskelig opplærings- eller oppvekstsituasjon. PP-tjenesten skal utarbeide sakkyndige vurderinger ved spørsmål om rett til spesialundervisning basert på hvorvidt den enkelte elev får eller kan få utbytte av den ordinære opplæringen. PPT skal	Oppl.l. § 5-6 Barnehagelov § 19 og opplæringslov § 5	I tillegg til foresatte kan både helsestasjon, barnehage og skole melde behov for bistand fra PPT. Barn og unge kan selv ta kontakt med PPT.	Ved alvorlig skolefravær skal det henvises til PPT dersom skolens tiltak (utarbeidet i samarbeidsavtalen) ikke har ført til endringer ved elevens tilstedeværelse på skolen. PPT koordinerer videre hjelpetiltak, dersom det er behov for

	<p>vurdere retten til spesialundervisning samt omfang og innhold i spesialundervisningen.</p> <p>PP-tjenesten jobber på systemnivå med å hjelpe skolen med å tilrettelegge undervisningen for alle elever, fortrinnsvis gjennom veiledning og rådgivning.</p> <p>Råd og veiledning til foresatte.</p>	Stortingsmelding 30		ytterligere tjenestetilbud.
Barneverntjenesten	<p>Barneverntjenesten skal bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. Tjenesten skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid.</p> <p>Barneverntjenestens viktigste oppgaver er å undersøke hvordan barnets hverdag er, gi den hjelpen som passer best for barn og familier i den situasjonen de er i, hjelpe familien å komme i kontakt med andre hjelpeinstanser og samarbeide med andre instanser ved behov.</p> <p>Barneverntjenestens arbeidsområde er å gi hjelp i hjemmet og sikre at barn og unge får nødvendig hjelp og omsorg dersom de trenger det. Tiltakene som settes inn igangsettes som regel</p>	<p>Barnevernloven § 1-1</p> <p>Barnevernloven § 4-3</p>	<p>Alle kan sende muntlig eller skriftlig bekymringsmelding til barneverntjenesten. Som privatperson er det mulig å være anonym. Offentlige instanser har melde- og opplysningsplikt dersom de har grunn til å tro at et barn blir utsatt for grov omsorgssvikt. Meldere får skriftlig tilbakemelding om at bekymringsmelding er mottatt, og om den henlegges eller om det åpnes undersøkelse.</p>	<p>Alle som er bekymret for et barns utvikling eller omsorg kan ta kontakt med barneverntjenesten om dette. Foresatte kan selv kontakte barneverntjenesten ved behov eller ønske om hjelp og støtte.</p> <p>Offentlige instanser skal, dersom det er grunn til å tro at det foreligger alvorlig omsorgssvikt eller når et barn har vist vedvarende atferdsvansker, gi melding til barneverntjenesten.</p> <p>Både private og offentlige instanser kan</p>

	med samtykke fra familien. Det skal legges avgjørende vekt på å finne tiltak til barnets beste.			drøfte saker anonymt med barneverntjenesten.
BUP	<p>BUP er et poliklinisk helsetilbud innenfor psykisk helsevern som retter seg mot barn og ungdom under 18 år og deres familier.</p> <p>BUP har spesifikk kompetanse innen utredning og behandling av barn og unges psykiske helse, som f.eks. følelsesmessige vansker og konsentrasjons- og atferdsmessige vansker,</p>	<p>Lov om helsepersonell</p> <p>Lov om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern</p> <p>Lov om spesialisthelsetjenester</p> <p>Lov om pasientrettigheter</p> <p>Psykisk helsevern for barn og unge - Prioriteringsveileder</p>	<p>Barneverntj. og fastlege kan henvise til BUP med samtykke fra foresatte.</p> <p>Barn over 16 år må samtykke til henvisning til BUP.</p>	<p>Dersom barnet trenger psykisk helsehjelp og tiltak på kommunalt nivå ikke har ført frem, anbefales det å henvise til BUP.</p> <p>BUP vil da vurdere henvisningen og fatte vedtak om behandlingsfrist innen 10 virkedager.</p>
Fastlege	<p>Fastlegen er en viktig støttespiller i å avklare elevens somatiske tilstand.</p> <p>Fastlegen kan viderehenvises barn og unge til spes.helsetj.</p>		Foresatte og barn/ungdom kan selv kontakte fastlegen ved ønske eller behov.	Dersom eleven viser eller beskriver symptomer på somatiske plager, bør fastlegen kontaktes.
Skolehelsetjenesten (legehelsesykepleier, skolehelseteam, kommunepsyk.)	<p>Skolehelsetj. og/eller fastlegen kan gjennomføre en medisinsk undersøkelse dersom en elev med høyt skolefravær har fysiske plager.</p> <p>Helsesykepleier samarbeider med skolene på ulike måter i oppfølging av elever og i</p>		Tilbud til alle skoleelever i kommunen. Det er ikke nødvendig med henvisning.	Det er en skolehelsetjeneste ved hver skole i kommunen. Skole, foresatte og elev står fritt til å søke hjelp og råd hos skolehelsetjenesten.

	arbeid med det psykososiale miljøet.			
Familievernkoret	<p>Familievernkontorene tilbyr familieterapi når det er konflikter mellom foresatte og barn, eller mellom andre fam.medlemmer. Samtaler med familieterapeut tilbys f.eks. når foresatte, barn og ungdom strever med samspillet i familien.</p> <p>Utgangspunktet er at foresatte er de viktigste personene for barns utvikling.</p>	Lov om familievernkore r	Foresatte kan selv ta kontakt direkte med familievernkoret.	Ved behov eller ønske om støtte, oppfordres foresatte til å ta kontakt med familievernkoret.
<p>NB!</p> <p>De forskjellige instansene skal innhente muntlig og/eller skriftlig samtykke fra foresatte og eventuelt elev for å kunne dele opplysninger vedrørende eleven.</p>				

6 SAMTYKKE-SKJEMA OG MAL FOR LOGG

6.1 Samtykke-skjema

Forslag til samtykke-skjema [finner du her](#).

6.2 Mal for logg

Forslag til mal for logg/journal/notat ved oppfølging skolefravær og all kontakt/aktivitet knyttet til elev og foreldre/foresatte [finner du her](#).

7 REFERANSELISTE

Drammen kommune (2010) *Skolevegring: Veileder for intervensjon Drammen kommune, Konnerud bydel*

Fyrland, L. (2001) *Sosialt nettverk*, Universitetsforlaget

Ingul, J.M. (2016) Foredrag: Trøndelagskonferansen KS

Ingul, J.M (2005) *Skolevegring hos barn og ungdom. I: Barn i Norge 2005. Se meg! Årsrapport om barn og unges psykisk helse, Voksne for barn*

Hoverak, S. (2009) *Familieråd og nettverksråd*, Universitetsforlaget

Kearney, C.A. (2001) *School refusal behavior in youth. A functional approach to assessment and treatment*. Washington, DC: American Psychological Association

Kearney, C.A. og Silverman, W.K. (1996) *The evolution and reconciliation of taxonomic strategies for school refusal behavior*. Clinical Psychology: Science and Practice, 3, 339-357

Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) (1998) HTML: <http://www.lovdato.no/all/hl-19980717-061.html>, 06.06.2011

Lov om barn og foresatte (barnelova) (1981) HTML: <http://www.lovdato.no/all/hl-19810408-007.html>, 06.06.2011

Lov om barneverntjenester (barnevernloven) (1993) HTML: <http://www.lovdato.no/all/hl-19920717-100.html>, 06.06.2011

Lysne, A (1996) *School phobia, Skjønnhetens lysglimt i tilværelsen. En samling artikler av professor Anders Lysne i forbindelse med hans 70-årsdag*. Rapport nr 4. Universitetet i Oslo. Pedagogisk forskningsinstitutt

Nordahl, T., Sørlie, M-A, Manger, T. og Tveit, A. (2005) *Atferdsproblemer blant barn og unge: teoretiske og praktiske tilnærminger*. Bergen: Fagbokforlaget

NOU 2012: 5 Bedre beskyttelse av barns utvikling

Oslo kommune (2009) *Skolevegring – en praktisk og faglig veileder*. Utdanningsetaten

8 FORSLAG TIL LITTERATUR

Aubert, A.M. og Bakke, I.M. (2006) *Utvikling av relasjonskompetanse gjennom observasjon, registrering av sårbarhet og anerkjennende veiledning*. Høgskolen i Agder.

Glavin og Erdal (2007) *Tverrfaglig samarbeid i praksis: til beste for barn og unge i kommuner i Norge*. Oslo, Kommuneforlaget.

Killén, k (2009) *Sveket I*, Oslo, Kommuneforlaget

Lund, I. (2004) *Hun sitter jo bare der! Om innagerende atferd hos barn og unge*. Bergen, Fagbokforlaget.

Lauvås, P. og Lauvås, K. (2004) *Tverrfaglig samarbeid, perspektiv og strategi*. Universitetsforlaget.

Nordahl, T. og Overland, T. (2001) *Systemarbeid i klasser. Om forebygging og reduksjon av problematferd*. Biri: Forum for tilpasset opplæring

Adresse: Nord-Aurdal kommune,
Boks 143, 2901 Fagernes.
Mail: nak@nord-aurdal.kommune.no
Telefon: 61 35 90 00

Foto: Katrine Kammerud